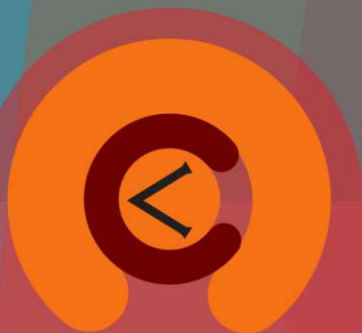

Mihai Burlacu

XENOTROPISM
RECONSIDERAREA AFINITĂȚII PENTRU
ALTERITATE

Presa Universitară Clujeană

MIHAI BURLACU

XENOTROPISM

Reconsiderarea afinității pentru alteritate

MIHAI BURLACU

XENOTROPISM

Reconsiderarea afinității pentru alteritate

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2022

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Gabriela Georgeta Rățulea

Prof. univ. dr. Claudiu Coman

ISBN 978-606-37-1418-4

© 2022 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin
orice mijloace, fără acordul autorului, este interzisă și
se pedepsește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro>

INTRODUCERE

Cartea de față reprezintă un exercițiu reflexiv care este o continuare a lucrării *Fundamentele xenotropismului: elemente de filosofie și antropologie a identității și alterității*. Etnocentrismul și xenocentrismul sunt două concepte fundamentate pe baza unor gramatici binare, de tipul „noi suntem buni, iar ei sunt răi” sau invers (Baumann 2004, p. 19).

În lucrarea de față, am propus un concept nou, *xenotropismul*¹, care se bazează pe o accepție „slabă” din punct de vedere logic a perechii de concepte identitate/alteritate. În locul unei gramatici binare, în lucrarea dedicată fundamentelor xenotropismului propun o suită de gramatici ternare care pot descrie procesul de atracție, imitare (i.e. *mimesis*) și chiar asumare a alterității. Xenotropismul este un proces și nu doar o atitudine. Conceptul are o componentă spațială inspirată din perspectivele referitoare la străin și o componentă temporală, evidențiată în scrierile lui Johannes Fabian referitoare la alteritatea ca devenire.

Lucrarea este alcătuită din două părți: (I) mai întâi dezvolt un excurs dedicat caracteristicilor și a ipostazelor străinului; (II) apoi conceptualizez xenotropismul.

¹ Termenul este utilizat în medicină unde desemnează fenomenul de a atrage un parazit către o anumită ființă, un organ sau o celulă (DEX 1998). Termenul mi-a fost sugerat de Gheorghită Geană, ca o alternativă la *xenocentrism*, care prezintă câteva neajunsuri majore. Primul neajuns este de natură etimologică. Construit prin opoziție cu etnocentrismul, termenul este compus din două elemente care se opun (i.e. gr. *ξένος* – rom. *străin* și *centru/centrism*) și care nu redau adevăratul său conținut noțional. Xenotropismul, construit prin alăturarea cuvintelor *xenos* și *tropos* (ie. ie. gr. *τρόπος* – rom. *devenire, mișcare, direcție*), surprinde mai bine procesul.

În prima parte a cărții conturez cadrul conceptual necesar pentru analiza ipostazelor conceptului de „străin”, corelate cu „distanța socială” și „xenotropismul”. Mai întâi, prezint principalele caracteristici ale străinului, pornind de la eseul lui Simmel. Evidențiez apoi trei tradiții de cercetare a ipostazelor străinului, ce se bazează pe excursul simmelian: (a) *străinul* propriu-zis; (b) *nou-venitul*; (c) *omul marginal*. În a treia parte a capitolului, prezint tentativa lui Zygmunt Bauman de a contextualiza ipostazele străinului în trei „epoci” istorice: premodernitate, modernitate și postmodernitate. De asemenea, ilustrez o aplicație a tezelor lui Bauman în domeniul sociologiei urbane: tipologia străinului dezvoltată de Vince Marotta. În al patrulea capitol abordez câteva ipostaze ale străinului asociate gestionării domeniului sacru. Astfel, arăt că șocul cultural poate duce la dezvoltarea de membrii grupului-gazdă a iluziei că străinul are un caracter supranatural și/sau imitarea unor obiceiuri ale acestuia. Penultima parte a capitolului include o expunere a ipostazei *străinului-rege*. Conceptul respectiv oferă un nou cadru conceptual pentru înțelegerea *colonialismului*, ca o consecință a alegerilor interesate ale membrilor anumitor comunități locale. Acord o importanță deosebită motivelor acceptării „străinilor-regi” în comunitățile locale (Sahlins 1985, pp. 73–103; Henley 2004, pp. 85–144). Finalul capitolului cuprinde o suită de considerații referitoare la evoluția și relația conceptului de „distanță socială” cu cel de „străin”. Subliniez totodată rolul distanței sociale pentru conceptualizarea xenotropismului.

În a doua parte conceptualizez xenotropismul. Încep prin a examina modul în care xenocentrismul a fost conceptualizat de Kent și Burnight (1951). Evidențiez totodată principalele abordări ale xenocentrismului, subliniind atât potențialul analitic, cât și limitele sale. În al doilea capitol prezint dimensiunile xenocentrismului și expun principalele critici aduse acestui concept. Apoi redau o serie de aplicații ale xenocentrismului în discipline ca antropologia de consum, studiile postcoloniale și marketing. Ultimul capitol este consacrat conceptualizării „aspirației spre alteritate”, sub forma xenotropismului. În final, relev faptul că xenotropismul este un

PARTEA I. STRĂINUL: CONCEPT SITUAȚIONAL

Dacă rătăcirea este eliberarea de orice punct dat din spațiu, și [constituie] astfel opusul conceptual al fixării într-un asemenea punct, forma sociologică a „străinului” reprezintă unitatea, ca să spunem așa, a acestor două caracteristici. (Georg Simmel, “Exkurs über den Fremden”, 1908, trad. din Kurt Wolff, 1950)

*Oamenii vorbesc întotdeauna despre cele mai importante lucruri cu cei care le sunt complet străini. În străin noi percepem omul însuși; imaginea unui Dumnezeu, care nu este mascată de asemănările cu un unchi sau de îndoielile cu privire la înțelepciune, datorate unei mustăți. (Gilbert K. Chesterton, “The Noticeable Conduct of Professor Chadd”, *The Club of Queer Trades*, 1905)*

INTRODUCERE

Conceptul de *străin* simbolizează o sinteză între limitele relațiilor spațiale și ale celor sociale. Apropierea și depărtarea, indiferența și implicarea, sunt caracteristici explicite ale activităților „străinului” într-un grup. Modul în care aceste caracteristici sunt atribuite și/sau asumate, determină *ipostazierea*² străinului în diferite contexte sociale. Astfel, în unele cazuri, străinul a fost încadrat în

² Subliniez de la bun început că folosesc termenul „ipostază” cu sensul de accepțiune contextualizată a străinului. Prin urmare, „ipostaza” desemnează fiecare dintre formele pe care le poate avea străinul în circumstanțe specifice, ce au fost descrise în literatura de specialitate. Câteva din ipostazele străinului, pe care le prezint în capitolul de față sunt: dușman, negustor, imigrant, marginal, exclus, zeu sau sursă de putere, rege etc.

PARTEA A II-A. XENOTROPISMUL: CONCEPTUALIZAREA AFINITĂȚII PENTRU ALTERITATE

N-am să continui niciodată să slujesc ceva în care nu mai cred, fie că se cheamă familia mea, patria mea sau biserica mea. Ci, am să încerc să mă exprim printr-un mod de viață și de artă pe cât de liber și de întreg voi putea, folosind în apărarea mea singurele arme pe care-mi îngădui să le folosesc: tăcerea, viclenia și exilul. (James Joyce, Portret al artistului în tinerețe, 1916)

*Trebuie în prezent să facem tot posibilul pentru a forma o clasă care să poată fi [compusă din] interpreți între noi și milioanele pe care le guvernăm, o clasă de persoane, indieni prin sânge și culoare, dar englezi prin gusturi, opinii, cuvinte și intelect. (Thomas Babington Macaulay, „Minute of 2 February 1835 on Indian Education”, *Prose and Poetry*, trad. din George Malcolm Young, 1957)*

INTRODUCERE

Existența afinității pentru valorile, normele și produsele străine în detrimentul celor autohtone, a fost demonstrată într-o multitudine de situații, în ultima jumătate de secol. Însă, interesul cercetătorilor pentru această afinitate s-a limitat în mare parte la o serie de excursuri dezvoltate din aserțiunile lui Donald P. Kent și Robert G. Burnight cu privire la xenocentrism. Potențialul analitic al conceptului propus de Kent și Burnight a fost diminuat, prin combinarea a două dimensiuni: „centralitatea” și „evaluarea”. De

Cartea este o continuare a lucrării *Fundamentele xenotropismului: elemente de filosofie și antropologie a identității și alterității*. Am pornit de la ideea că etnocentrismul și xenocentrismul sunt două concepte fundamentate pe baza unor gramatici binare și am evidențiat necesitatea dezvoltării xenotropismului ca un concept cu un potențial analitic mai mare.

În locul unei gramatici binare, în lucrarea dedicată fundamentelor xenotropismului propun o suită de gramatici ternare care pot descrie procesul de atracție, imitare (i.e. mimesis) și chiar asumare a alterității. În lucrarea de față, arăt că xenotropismul este un proces și nu doar o atitudine. Conceptul are o componentă spațială inspirată din perspectivele referitoare la străin și o componentă temporală, evidențiată în scrierile lui Johannes Fabian referitoare la alteritatea ca devenire.

Lucrarea este alcătuită din două părți: mai întâi dezvolt un excurs dedicat caracteristicilor și a ipostazelor străinului, apoi conceptualizez xenotropismul.

Privit în ansamblu, xenotropismul se manifestă atunci când limitele culturale, temporale și spațiale ale unui grup sau comunități devin neclare, asemenea unei „zone neutre”, unde „sinele” și „Celălalt” au drepturi egale.

Xenotropismul reprezintă abandonul unor norme și valori de o persoană sau grup și atracția către un alt grup. Xenotropismul implică asimilarea sistematică a diferențelor culturale, prin atribuirea de semnificații familiare lucrurilor străine și denotă încercarea de a obține o înțelegere vastă, dar distorsionată, a oamenilor, lucrurilor și locurilor străine. Aplicațiile xenotropismului pot trece dincolo de limitele antropologiei.

